

## Wycinanka piotrkowska w zbiorach Muzeum w Piotrkowie Trybunalskim

Polskie wycinanki ludowe zaczęły się dynamicznie rozwijać w latach 70. i 80. XIX wieku. Służyły one do dekoracji izb wiejskich. Naklejano je głównie na belkach oraz w górnych częściach ścian. Ozdabianie izb wycinankami trwało dość krótko, zaczęło zanikać już u schyłku XIX wieku (1). Tradycje wycinankarskie rozwinęły się również na terenie byłego województwa piotrkowskiego, głównie w okolicy Wolborza.

Na początku warto przybliżyć rys historyczny wycinanki piotrkowskiej, chociaż może nie do końca jest to poprawna nazwa. Właściwie powinniśmy ją nazywać wolborską, ponieważ właśnie w okolicach Wolborza rozwinęły się tradycje wycinankarskie. Sam region wolborski leżał na terenie byłego województwa piotrkowskiego i obejmował jego północną część (region piotrkowski jest terminem umownym ponieważ leży na pograniczu trzech historycznych dzielnic: Mazowsza, Wielkopolski oraz Małopolski i podlegał on ich wpływom w częściach do nich przylegających).

Tradycje wycinankarskie, jak i sam strój, zachowały się w XX wieku w północnej części powiatu piotrkowskiego we wsiach położonych blisko Wolborza. Wycinanki z obszarów położonych dalej na północ i na południe od Wolborza zostały wskrzeszone po II wojnie światowej w wyniku konkursów. Nie prezentowały one odrębnego stylu, były raczej zapożyczeniem stylów z sąsiednich regionów. Dlatego też termin „wycinanka piotrkowska” należy traktować jako sztuczny (2).

W wycinance wolborskiej przeważało upodobanie do wielobarwności, które uzyskiwano za pomocą naklejania na podstawową formę wycinanki, kolejnych elementów zróżnicowanych kolorystycznie, z dominacją barw ciepłych i tęczy (3). Wycinankarstwem zajmowały się głównie kobiety, chociaż zdarzali się również nieliczni wycinankarze (4). W wolborskim kanonie w XIX i XX wieku, jak zauważa Błachowski występowały: „klapki (krążki), wianuszki, zwane kółeczkami, gwiazdy z łebkami, wiatrocki (...) oraz cebule” (5). Wycinano również sylwetki ludzi i zwierząt (6).

Wycinanka wolborska przybierała różne formy. Można wśród nich wyróżnić:

- Gwiazdy z łebkami - wycinanki sylwetkowe złożone z krążka centralnego, od którego rozchodzą się promieniście paski zakończone krążkami łebków. Wszystkie krążki były wyklejane wielobarwnie.

- Wianuszki - okrągłe wyklejanki, które nie są spotykane w innych regionach. Wykonywane były w formie lekko wypukłej rozety, której poszczególne płatki robiono ze skręconej w wałeczki kolorowej krepiny (7).
- Wiatrocki - wycinanki wieloboczne, wykonywane z arkusza papieru złożonego podwójnie. Posiadały kompozycję linearną, geometryczną lub roślinną, czasem z motywem koguta na obrzeżu (8).
- Cebule - wycinanki sylwetkowe. Ich kompozycja naśladowała rysunek rośliny doniczkowej. Forma tej wycinanki nie była rozwinięta zdobniczo.
- Kółka (gwiazdy) - wycinanki głównie jednobarwne. Motywy w nich wykorzystywane nie odznaczały się oryginalnością, były podobne do tych stosowanych w wiat rockach (9).
- Gwiazdy z kulosami - składały się z okrągłego krążka, różnobarwnie wyklejonego, od którego odchodziły dwie wstęgi.

Muzeum w Piotrkowie Trybunalskim posiada bogate zbiory etnograficzne. Znajdują się w nich również wycinanki z regionu wolborskiego (piotrkowskiego), których jest około 150 i pochodzą one z lat 60. i 70. XX wieku. Są to wycinanki pochodzące głównie z konkursów organizowanych w tamtym okresie. Zostały wykonane przez wycinankarki pochodzące z różnych wsi, należą do nich m.in. Katarzyna Stańczyk z Nadgórza, Aniela Żegota, Józefa Bąk, Marianna Bąk, Zofia Bąk, Julianna Miksa, Józefa Bieniek, Wanda Plich, Józefa Plich ze wsi Komorniki, Józefa Namysław ze wsi Baby, Maria Walasiak ze wsi Milejowiec, Janina Kafar z Rękoraja. Wycinanki znajdujące się w Muzeum w Piotrkowie Trybunalskim to głównie wiatrocki oraz gwiazdy z łebkami, a także wycinanki przedstawiające postacie ludzi, zarówno kobiet jak i mężczyzn. Są one z reguły jednobarwne, ale zdarzają się też wielobarwne z naklejanymi elementami. W kolekcji piotrkowskiego muzeum znajduje się również dość liczna kolekcja gwiazd, a także gwiazd z kulosami oraz wianuszków.

1) T. Czerwiński, Wyposażenie domu wiejskiego w Polsce, Sport i Turystyka - MUZA SA, Warszawa 2009, s.294-296

2) A. Błachowski, Polska wycinanka ludowa, Muzeum Etnograficzne w Toruniu, Toruń 1986, s. 104

3) Tamże

4) J. Grabowski, Wycinanka ludowa, Wydawnictwo Sztuka, Warszawa 1955, s. 31

5) A. Błachowski, Polska wycinanka..., s. 104

6) Tamże

7) Tamże

8) Tamże

9) Tamże, s. 106